

В. Вергунов, член-кореспондент НААН, директор Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН:

«У сучасній історії України завжди позиціювали як аграрну державу, великого виробника й постачальника сільськогосподарської продукції на світовий ринок. Селянство незмінно було й залишається важливим елементом суспільства і як виробник матеріальних благ, і як співтовариство, що вирізняється особливим устроєм життя.

Розвиток виробничих відносин, зміна економічних формацій постійно потребували перегляду основ, реформування сільського господарства, приведення їх у відповідність до рівня продуктивних сил. З історії відомо, що війни, революції, реформи прискорюють процес розвитку аграрної галузі. Наприклад, після хрестових походів почали широко впроваджувати чорний пар; після Реформації почали культивувати картоплю, поширилося внесення добрив. Одночасно з Великою англійською революцією винайдено рядкову сівалку, кінну мотику, вдосконалено способи обробки ґрунту. Велика французька революція сприяла впровадженню культури цукрового буряку; політичні зміни в Західній Європі в 1848–1849 рр. стимулювали масове використання плодозміни й мінеральних туків.

Україна, як і інші країни, також пройшла свій шлях реформування сільського господарства <...> Нові, які відповідають світовій практиці, зміни в сільському господарстві України стали можливими тільки після здобуття нею незалежності й вибору ринкового шляху розвитку. Уже 1990 р. було проголошено приватну власність на землю й земельну реформу, яка створила умови для відродження приватних селянських господарств.

1990 р. у сільському господарстві України функціонувало близько 10 тис. колгоспів і 2 тис. радгоспів, які було реформовано в інші ринково орієнтовані форми господарювання. Уже до 2002 р. у галузі функціонувало понад 43 тис. фермерських господарств, 9,3 тис. господарських товариств, 4,1 тис. приватних сільськогосподарських підприємств, 2,1 тис. виробничих кооперативів, тільки 570 державних сільгоспідприємств і ще 2 тис. організацій інших форм господарювання. Усі вони були створені в процесі реформування колгоспів та приватизації майна радгоспів передачею в колективну власність із подальшим розпаюванням сільськогосподарських угідь, основних і обігових коштів, іншого майна сільгоспідприємств. Крім того, на базі особистих підсобних подвір'їв, із залученням розпайованих землі й майна, сформувалося близько 5 млн особистих селянських господарств, які взяли на себе тягар забезпечення продовольчої безпеки країни у період реформування.

Про масштаби аграрної реформи, що охопила практично все сільське населення (у ній узяли участь сільські пенсіонери, працівники соціальної сфери села), свідчить те, що понад 6 млн колишніх колгоспників і робітників радгоспів отримали у приватну власність земельні ділянки й інші засоби

виробництва для ведення товарного господарства. Практично заново було створено інфраструктуру аграрного ринку. На зміну державним заготівельним підприємствам прийшли товарні біржі, агроторгові доми, сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи.

Для новоствореної економічної системи було розроблено дієві механізми державної підтримки у вигляді пільгового фіксованого сільськогосподарського податку, бюджетної компенсації кредитних ставок за банківськими кредитами і вартістю придбаної техніки, звільнення від сплати податку на додану вартість, заставних закупівель, товарних інтервенцій тощо.

Усе це робилося на підставі розробок вітчизняних учених, які оперативного вивчали й узагальнювали світовий і вітчизняний досвід, аналізували можливі варіанти рішень, прораховували очікувані наслідки на основі останніх досягнень світової економічної теорії та практики. Основне навантаження у проведенні цієї масштабної роботи лягло на провідну установу у сфері наукових досліджень економіки сільського господарства – Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки». Тут на початку 1990-х років сформувався потужний науковий колектив, який у тісному співробітництві з фахівцями галузі, органів влади забезпечив підготовку документів для відповідної організаційно-роз'яснювальної роботи. Оперативно й скрупульозно було підготовлено проекти законодавчих актів: «Про колективне сільськогосподарське підприємство», «Про фермерське (селянське) господарство», «Про особливості приватизації майна державних підприємств в агропромисловому комплексі», «Про сільськогосподарську кооперацію», «Про державну підтримку сільського господарства» і багато інших.

Настільними книгами для першопрохідників ринкового сільського господарства стали підготовлені вітчизняними вченими «Рекомендації щодо реформування колгоспів і радгоспів», «Рекомендації щодо організації діяльності селянських (фермерських) господарств в Україні», «Рекомендації щодо створення акціонерних товариств в агропромисловому комплексі», «Порадник з питань реформування сільськогосподарських і переробних підприємств», практичні порадики «Формування й функціонування ринку сільськогосподарської продукції», «Реформування майнових відносин у підприємствах АПК» і багато інших.

Усе це сприяло позитивним змінам у сільському господарстві країни, підвищенню його ефективності й конкурентоспроможності. Україна не тільки забезпечила власну продовольчу безпеку, а й утвердилася у світі як великий і надійний постачальник сільськогосподарської та продовольчої продукції. Наша країна є найбільшим у світі виробником соняшникової олії, посідає провідні позиції з виробництва зернових і низки технічних культур. А саме сільське господарство, яке до початку масового реформування було глибоко збитковим,

стало стабільно прибутковим, як і має бути в ринковій економіці. І продуктивність праці в галузі зросла в кілька разів.

Звичайно, далеко не всі проблеми галузі вирішено. Запропонована вітчизняними вченими модель розвитку сільського господарства не позбавлена недоліків і потребує вдосконалювання. Досі, через майже чверть століття, не вщухають суперечки (і навіть лунають обвинувачення!) навколо приватної власності на землю й запровадження ринку сільськогосподарських земель, ліквідації колгоспів, що вже зжили себе. Успіхи галузі слабо трансформуються у розвиток сільських територій, а зароблене часто не доходить до безпосередніх виробників. Над цим іще треба працювати, передусім агроекономічній науці.

Віддаючи належне авторам і співавторам української моделі багатокладного сільського господарства, заснованого на приватній власності на засоби виробництва, включаючи землю, вчена рада ННЦ «Інститут аграрної економіки» висунула на здобуття Державної премії України в галузі науки і техніки 2015 р. наукову працю «Трансформація аграрного сектора економіки України до ринкових умов господарювання». Ця розробка включає майже 900 наукових праць, понад 120 проектів законодавчих та інших нормативних актів, близько 70 науково-практичних рекомендацій і порадників для виробництва, формування численної (76 докторів і 170 кандидатів наук) наукової школи.

Враховуючи успішність реалізації наукових розробок членів авторського колективу, праця економістів-аграрників «Трансформація аграрного сектора економіки України до ринкових умов господарювання» заслуговує на присудження Державної премії України 2015 р. Переконаний, що позитивне рішення Комітету з державних премій в галузі науки і техніки України стане потужним стимулом для успішних подальших пошуків українських учених, які робили і продовжують робити все для становлення й процвітання Української держави як повноправного члена європейського співтовариства» **(Вергунов В. Тернистий шлях вітчизняної аграрної реформи // Дзеркало тижня. Україна (<http://g.ua/DUra>). – 2015. – 13.11).**